

Slum tradition introduced in Latife Tekin's novel called "Berji Kristin Tales" from garbage hills

Latife Tekin'in "Berci Kristin Çöp Masalları" adlı romanında ortaya konan gecekondu âdetleri

Damla Okyay¹

Abstract

Rapid depopulation of rural areas caused overpopulation in urban areas. This led to cultural changes and made it inevitably necessary to define the new folk and folklore by the folklorists. The fact that Alan Dundes defines the public as "any group of people whatsoever who share at least one common factor" has enabled the folklorists to examine the cultural products that have emerged in cities as a result of the developments and changes in regard to migration and urbanization.

Latife Tekin, one of the prominent authors in Turkish literature after 1980, published her second book called *Berji Kristin: Tales from the Garbage Hills* in 1984. The book is a story of a slum. The compliance processes of the slum dwellers and the struggle with such issues as the wind, unemployment, and poverty have been narrated through the cultural products. Based on Alan Dundes' perspective from the articles called 'Who are the folk?' and 'What is folklore?', the novel has adopted the point of view that "each group has its own folklore," and some distinctive traditions that squatters call their own have been determined in the novel. The emergence of the traditions due to the fact that the slum dwellers cannot transform into urbanites and yet cannot remain provincial either establishes the primary topic of the present article.

Keywords: Traditions; folklore; slum; novel; Latife Tekin.

(Extended English abstract is at the end of this document)

Özet

Köyden kente göçlerin hızla artması köy nüfusunu azaltırken kent nüfusunu arttırmıştır. Bu durum kültürel değişimlere sebep olmuş ve halk bilimciler açısından yeni bir halk ve folklor tanımlamasını gerekli kılmıştır. Alan Dundes'in halkı "en az bir ortak faktörü paylaşan grup" olarak tanımlaması göç ve şehirleşme eksenindeki gelişmeler ve değişimler sonucunda şehirlerde ortaya çıkan kültürel ürünleri halk bilimciler açısından incelenebilir kılmıştır.

1980 sonrası Türk edebiyatının öne çıkan isimlerinden Latife Tekin, ikinci kitabı olan "Berci Kristin Çöp Masalları" romanını 1984 senesinde yayımlamıştır. Kitapta bir gecekondu mahallesinin hikâyesi anlatılmıştır. Gecekondu sakinlerinin şehre uyum süreçleri ve rüzgâr, işsizlik, yoksulluk gibi sorunlarla mücadeleleri kültürel ürünler üstünden verilmiştir. Romana Alan Dundes'in "Halk kimdir?" ve "Folklor nedir?" makalesindeki görüşlerinden de yola çıkılarak "her topluluğun kendi folkloru vardır." bakış açısıyla bakılmış, romanda konducuların kendilerine ait olduklarını kabul ettikleri âdetler tespit edilmiştir. Gecekondu sakinlerinin kentli olamayışı bununla birlikte köylü de kalamayırlarının doğurduğu bu âdetler makalenin ana konusunu oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Âdet; folklor; gecekondu, roman; Latife Tekin.

¹ Okt., Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yükek Lisans Öğrencisi, damlaokyaysau@gmail.com

Giriş

Halkbiliminin 19. yüzyılda bir disiplin olarak ortaya çıkışından günümüze gelene kadar yaşanan siyasal, ekonomik, teknolojik ve sosyolojik değişimler halk bilimi kuram ve yaklaşımların değişmesine neden olmuştur. Öcal Oğuz bu hususta: Halkbilimi çalışmalarının doğuş ve kırsala yönelik gerekçelerinin gerek dünya gerekse Türkiye açısından aradan geçen iki yüzyıl sonra aynen sürdüğünün düşünülmemeyeceğini, yüzyılımızda köylü nüfusun hızla eriyerek kentleşmesinin, halkbilimciler tarafından önceleri alanın daraldığı şeklinde yorumlandığını, daha sonraları ise "kent folkloru" kavramı üretilerek ve bu yönde çalışmalar yapılarak, halk bilimi disiplinine yeni bir açılım ve ivme kazandırıldığını ifade etmiştir. (Oğuz, 2001: 46-47)

Alan Dundes "Halk Kimdir?" makalesinde halkı, en az bir ortak faktörü paylaşan grup olarak tanımlamıştır. Bu insan grubunu birbirine bağlayan faktörün ne olduğu önemli değildir, önemli olan, "herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğuna kabul ettiği bazı geleneklere sahip olması"dır. (Dundes, 2006: 19-21)

Dundes "Folklor nedir?" isimli makalesinde ise her topluluğun bir folklor olduğunu söyler ve bu hususta "eğer topluluk ağaç kesenler ve demiryolculardan oluşuyorsa folklor, ağaç kesenler ve demiryolcular folkloru olacaktır" ifadesini kullanmıştır. (Dundes, 2010:17)

Dundes'in bakış açısı uzun seneler köy eksenine sıkışan halk bilimi araştırmalarını başka bir eksene taşımış, "kent folkloru" gibi bir tanımlamayı hayatımıza sokmuştur. Topluluk halinde yaşayan insanın şartlarına dayalı folklor malzemeleri üretebileceği düşüncesi halk biliminin araştırma sahasını genişletmiştir. Böylelikle çağdaş halk bilimciler şehirleşme ve şehirlerde yaratılan kültür üstüne eğilmiş, farklı türden gruplar ve onların ortaya koyduğu kültür üstüne incelemelere başlamışlardır. Bu inceleme alanlarından biri de köyden kentlere göçün doğurduğu yaşam alanları olan gecekondü mahalleri olmuştur. Evrim Ölçer Özünel Ankara'nın Yükseltepe ve Başpınar mahallerinde yaptığı alan araştırmaları neticesinde yazdığı "Eşikteki Gecekondü Folklorunda İnsan- Zaman-Mekân" kitabının kapak yazısında, gecekondülarda yaşanan geleneksel kültürün çoğu zaman görmezden gelindiğinden, gecekondü yaşamının, kente sığmayan kültürel kodların aktarım mekânı olarak günümüzde yaşayan zengin mirasa ev sahipliği yaptığından, bu mekanlarda sözlü kültür ürünlerini yaşatanların varlığından bahseder. Tüm bunlar yüzünden de gecekondü yaşamının halk bilimsel bir incelemeyi hak ettiğini vurgular. (Özinel, 2015)

Bu görüşler ekseninde biz de makalemizde Latife Tekin'in Berci Kristin Çöp Masalları kitabında gecekondü mahallesi içerisinde ortaya konan âdetleri inceleyeceğiz.

1957 senesinde Kayseri'nin Bünyan ilçesinin Karacafenk köyünde doğan ve dokuz yaşına kadar köyde yaşayan Latife Tekin içine doğduğu geleneği çok iyi gözlemleme ve deneyimleme imkânı bulmuştur. Köyden kente göç eden bir ailenin çocuğu olan Tekin göçün ve göçün getirdiği uyum problemini bireysel olarak da deneyimlemiştir. 1983'te ilk romanı "Sevgili Arsız Ölüm"ü yayımlayan Tekin, ikinci kitabı "Berci Kristin Çöp Masalları" romanını 1984 senesinde yayımlamıştır. Kitabın yazıldığı dönemlerde büyük şehirlerin en büyük problemlerinden olan gecekondülaşmayı ele almıştır. Tekin şehrin kıyısında kurulan gecekondü mahallesinin hikayesini anlatmadan önce siyasal çalışmaları gereği gecekondü mahallerinde bulunmuş burada yaşayan insanları gözlemleme imkânı bulmuştur. Kitabı yazmaya karar verdikten sonra gecekondü mahallelerindeki insanlarla mülakatlar yapmış, gecekondü sakinlerinin yaşayışları hakkında bilgiler toplamıştır. Tekin, kitabı yazdığı dönemlerde gecekondülara "beğenmemeçlik" bakış açısıyla bakıldığından, gecekondülardan görünmez olmaları istendiğinden bahsetmiştir (Özer, 2015:67-74). Eserin bütünü bu yok sayılmaya karşın varlığın ispatı niteliğindedir. Yazar eserde gecekondülaların sadece fiziksel olarak değil, kültürel olarak da var olduğunu ortaya koymuştur.

"Kendimle ilgili, daha çok bizi etkilemiş, bizi oluşturmuş kültürle ilgili bir sezgim var." (Özer, 2015: 75) diyen yazarın, kurgusal da olsa bir metin içerisinde yaşayan insanlara kültür yarattırması onun bu sezgisindeki doğruluğu kanıtlar. Yazarın yarattığı "gecekondü kültürü"nde gelenekten izler taşıyan ama yeni yaşam alanına has bazı âdetlerin ortaya çıktığını görmekteyiz.

Bu yaratılan kültür unsuruna isim verme hususunda yapılan çalışmalara baktığımızda konuyla ilgili olarak "Geleneğin İcadı" adlı bir kitap yazan Richard Hobsbawm ve Terrence Ranger'ın; tarihini tespit edemediğimiz zamandan beri süregelen uygulamaları "gelenek", ilk defa ne zaman ve nerede başladıklarını bildiklerimizi ve de eskilere benzetilerek yapılanları "icat edilmiş gelenek" terimleriyle karşılamayı tercih ettiklerini görmekteyiz. (Hobsbawm, Ranger 1983: 1-14). (Aktaran: Metin Ekici, 2008:35)

Ruhi Ersoy "Şehirleşme-Halk Kültürü İnkileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri" isimli makalesinde Shayegan'ın "Geleneksel kültür taşıyıcısı kesimler, önceki yaşam biçimlerinden tam olarak kopmadıkları için yüksek kültür destekli modern yaşam biçimine geçişte uyum sorunu yaşamakta ve ne modernliğe ne de geleneğe uymayan, bir anlamda doğaçlama olarak türetilen, "türedi bir yaşam" tarzı yaratmış olmaktadır." görüşüne yer vermektedir (Ersoy, 2006:235).

Kurgu içerisinde ortaya konan kültür unsuruna terim olarak farklı önerilerde de bulunmak mümkündür. Ancak adına ne derse densin bu âdetlerin romanın kurgusu içinde yaşanan ortamda yaratılan ve başka bir yerde örneğini göremeyeceğimiz şartlar doğrultusunda şekillenmiş, yeni, kendisine has âdetlerin yanında geçmiş **yaşantılardan** getirilen ancak değişime uğrayan âdetler olduğunu söyleyebiliriz.

Çiçektepe'nin hikâyesi bir gece şehrin çöp bayırlarında sekiz kondunun kurulmasıyla başlar ve kırsaldan gelip şehrin çöp bayırları ve fabrikalar arasında kendine yer edinmeye çalışan insanların hikâyesini anlatır. Çiçektepeliler hikâye boyunca yıkım ekipleri, işsizlik, yoksulluk alt yapısızlığın getirdiği sorunlar ve rüzgâr gibi birçok şeyle mücadele ederler. Çiçektepeliler köylerinden getirdikleri gelenek ve göreneklerini, maddi kültür unsurlarını kente uydurmaya çalışırlar. Hikâye içerisinde Çiçektepelilerin hayatına işçi sınıfı, grev, NATO, komünist, anarşist gibi bir sürü yeni kavram girer. Karşılaştıkları her yeni şeyi geleneksel bilinçlerinde var olanla anlamlandırmaya çalışmaları ve karşılaştıkları yeni şartlarla mücadeleleri, yeni âdetler, inanışlar, memolarlar, türküler, tekerlemeler ortaya çıkarır. Bu uyum-anlamlandırma sürecinin getirdiği çatışma ve çatışmadan doğan birliktelik, gecekondü mahallesinde yeni bir kültürü doğurur.

Bizim de çalışmamızın ana konusunu gecekondü kültüründe ortaya konan bu yeni kültür ve âdetler oluşturacaktır.

Rüzgâr Taşlama- Çatı Tutma Âdeti – Rüzgârın Yolunu Bağlamak

Köyden kente göç edip şehrin çöp bayırlarında bir yaşam alanı kurmaya çalışan gecekondü sakinleri en büyük mücadelelerinden birini rüzgâra karşı verirler. Rüzgârla olan mücadele eserin ilk sayfalarından itibaren kendini gösterir. Rüzgâr evlerin çatılarını, çatılarla birlikte bebeklerin beşiklerini uçurur. Doğa karşısında yaşanan bu çaresizlik çatı tutma ve minare tutma âdetinin yanı sıra rüzgârın yolunu bağlama gibi âdetler ortaya çıkarır.

"Çiçektepe konduların üstünden çatıları uçuran rüzgâr hiç eksik olmadı. Çatı tutmak, yemek içmek, geceleri naylon poşet giymek, mavimsi sıcak suda yıkanmak kadar olağan sayıldı. Rüzgârın çok sert estiği zamanlarda çatıların uçmasını engellemek için mahallece çatıların üstüne çıkıldı. Çatılara kapaklandı, çatıların üstüne çıkıp yatmak çatıları aşağıdan iplerle, çengellerle tutup çekmekten daha çok işe yaradı. Bu arada rüzgâr taşlamak âdetten sayıldı. Kovma Burnu'ndan aşağı, her çatı üstüne çıkılıp inildikten sonra bir avuç turp tohumu saçıldı. Rüzgâr taşlandı." (Tekin, 2012: 22-23)

"Kadınlar rüzgâr bebeklerini daha uzağa götürmesin diye rüzgârın yolunu bağladılar bir ağıtla mendillerinin yazmalarının ucuna düğüm attılar." (Tekin, 2012: 9)

Yazarın "rüzgârın yolunu bağlamak" tanımlaması, bize köylerde köylülerin hayvanlarını vahşi hayvanlardan korumak için yaptıkları "kurdun ağzını bağlama" ritüelini çağrıştırmıştır. Ayrıca yine kadınların yemenilerin ucuna düğüm atmaları, çatılardan inenlerin turp tohumu saçması gibi ritüeller konduların yeni batıl inançlar ortaya koyduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yapılan uygulamaların konduların toplu kabulü ve iştirakiyle gerçekleşmesi kolektif bir bilinçle hareket ettiklerinin de göstergesidir.

"Rüzgâr öyle esip durdukça Çiçektepeliler rüzgâr üstüne çeşit çeşit hikâyeye uydurdular. Rüzgârın tepeye sevdalı olduğunu, gelip bu tepenin başına kondu kurdukları için kendilerine içerlediğine inandılar. Rüzgârın adını alırsa durulacağını düşündüler o sıralar doğan çocuklara kız erkek ayırmadan "Rüzgâr" adını verdiler." (Tekin, 2012: 23) Konducuların rüzgârdan korunma çabalarından birinin de çocuklarına rüzgâr adını vermek olduğunu görüyoruz. Kültürümüzde Ramazan ayında doğan çocuklara Ramazan, bayram günü doğan çocuklara Bayram adını vermek gibi belli olaylar üzerine ad verme geleneği vardır. Burada da rüzgârdan korunmak ve rüzgârın yarattığı etkiyi kırmak için çocuklara Rüzgâr isminin verildiğini görüyoruz.

Minare Tutma Âdeti

Konducuların rüzgâr ile büyük bir mücadeleleri sonucunda ortaya çıkan Çiçektepe'ye özgü bir diğer âdet minare tutma âdetidir.

"Caminin minaresinin kurulduğu günün gecesinde rüzgâr söküp uçurdu. Kulaktan kulağa yayılan, minareyi bulup getirenin her tuttuğunun altın olacağı söylentisi yüzünden uykularından olanlar, dere tepe gezenler çıktı. Tüm aramalara rağmen minare bulunamadı. Kayıp minare tartışması günlerce sürüp gitti. Sonunda yeni minare yapılmasına karar verildi. Çiçektepe'de bu tartışmaların sonucunda İslam'ın beş şartına geceleri minare tutmak diye bir şart daha eklendi. Çocuklar, sakatlar emzikli ve gebe kadınlar özürlü kabul edildi. Onlara minare tutmak günah sayıldı." (Tekin, 2012: 17)

Ses Bekleme Âdeti

Çiçektepe'ye özgü, âdetlerden biri de "ses bekleme âdeti"dir. Kondular ile fabrikalar arasında otobüsün veya başka bir toplu taşıma aracının geçmediği ayrıca fazlasıyla rüzgâr alan bir yol vardır. Bu yol minibüs yoluna yarım saat çeken çöp yoludur. Konducular, rüzgâra karşı yürüdükleri, oyunlar oynadıkları bu yolda hastalanırlar. Bu hastalığa "rüzgâr hastalığı" adını verirler. Hastalığa çare ararlar. Rüzgâr hastalığından kurtulmak için çarenin otobüsün gelmesinde olduğuna inananlar rüyaları ve göz seğirmelerini otobüsün geleceğine yorar. (Tekin, 2012: 25) Güllü Baba'nın Çiçektepe'yle ilgili tahminlerinde Çiçektepe'nin kaderinde fabrikaların, çöpün ve rüzgârın yazılı olduğunu; fabrikaların artacağını, kondulara bolluk gireceğini, fabrika atıklarının renginin değişeceğini ve rüzgârın uğultusunun kesileceğini söyler. Bunun üzerine Çiçektepeliler, gelip geçen çöp kamyonlarına, fabrikalara tuhaf bakmaya başlar. "Rüzgâr büyüğü bir yel olup çıktı. Rüzgâr taşlama âdeti kalktı. Onun yerine kulakları rüzgâra verip uğultuları dinleme, ses bekleme âdeti yerleşti." (Tekin, 2012: 35-36)

Şartlar doğrultusunda ortaya çıkan bazı âdetlerin zamanla kendini yenilediğini ve ayrıca yeni koşullar ve inanışlarla konducuların yeni âdetler ortaya koyduğunu görmekteyiz.

Fener Alayı Âdeti

Geleneksel kültürde var olanın, yazar tarafından şartlar doğrultusunda değiştirilerek karşımıza konduğunu gördüğümüz bir diğer uygulama da "fener alayı"dır. Geleneksel kültürümüzde bazı ulusal bayramlarda ve özel günlerde kutlama amaçlı oluşturulan "fener alayı"nın Çiçektepe'de alt yapı probleminden kaynaklı olarak ortaya çıktığını görmekteyiz.

"Çiçektepe'de konduların kurulduğu ilk günlerden beri geceleri kadınların düzenlediği bir fener alayı vardı. Kadınlar hela çukurları kazılmadığı için toplanıp dereye iniyorlardı. İne çıka görülmedik bir âdette onlar çıkardılar. Gündüzleri kadınları dereye inmesini ayıp saydılar. Dereye doğru seğirten erkek görünce gülüşerek gözlerini yumdular. Akşam iyice hava kararınca usulca evlerinden çıkıp birbirlerinin camına vurdular. Elinde fenerini yakıp dışarı çıkan kadınlardan her gece büyük bir fener alayı kuruldu. Elde fener seke seke dere boyuna varıldı." (Tekin, 2012: 20)

"Bu âdetler Çiçektepe'de konan ilk âdetlerdi. Zamanla bu âdetlere işsizlik âdetleri, rüzgâr âdetleri, çöp âdetleri eklendi. Kimi yerini bulup yerleşti. Kimi de kalktı." (Tekin, 2012: 20)

Yazarın da ifade ettiği gibi yerleşilen yeni alanda ihtiyaçlar yeni âdetlerin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Ortaya konmuş bu âdetlerin bazıları halk tarafından benimsenip kabul edilmiş bazıları ise yok olmuştur.

Helva Dağıtmak – İş bulana Göz Aydınına Gitme Âdeti

Konducuların çok uzun süre işsizlik ve yoksullukla mücadele etmelerinden dolayı geleneksel kültürde doğum, evlenme, askerden dönüşlerde gerçekleştirilen göz aydınlığına gitme âdeti ve cenazelerde, mevlitlerde, kandillerde hayır amaçlı helva yapıp dağıtma âdeti iş bulanlar için uygulanmaya başlanmıştır.

“Erkekler günlerce işsiz dolandılar öyle uzun zaman dolandılar ki iş bulana topluca göz aydınlığına gitmek âdet haline geldi. Kocası iş bulan kadın bir çalımla tüm konduları gezdi. Helva dağıtıp el öptü.” (Tekin, 2012: 22)

Grev Çadırı Satma Âdeti

Fabrikalarla birlikte konducuların hayatına grev, sendika gibi yeni kavramlar girmiştir. Bu kavramlarla birlikte de yeni inanışlar ve âdetler de konducuların hayatında yerini almıştır.

“Grev çadırı satmak, Çöp Yolu’nda bir grev âdetiydi. Bu âdet de Çöp Yolu’ndaki fabrikalara akü grevinden kalmaydı.” (Tekin, 2012: 38)

“Grevlerde güvercin uçurmak, grev çadırı, grev bezi, grev başlatma türküsü gibi, grevlerin bir parçası haline geldi. Uçurulan güvercin hangi fabrikanın damına, bacasına konduyorsa o fabrikanın işçileri alkışlarla, çığlıklarla dışarı çağrıldı. Grev çadırı grev yerinde topluca oynanan bir oyunla güvercinin seçtiği fabrikanın işçilerine satıldı.” (Tekin, 2012: 39)

Dilek Bezi Asma Âdeti

Erman Artun’un ifadesiyle “Anadolu’da yatırlara, bazı ağaçlara ve kutsal sayılan yerlere bez veya çaput bağlamak, bu yolla adakta bulunmak inancı sürmektedir.” (Artun, 2009:311) Anadolu’daki bu ritüelin yeni mekânda grev çadırına dilek asma durumuna dönüştüğünü görmekteyiz.

Köyde yazıda yaylayan, gece dışarıda kalan koyunları sağmaya giden kızlara verilen ‘Berci kız’ lakabının kentte değiştirilerek Çiçektepe’de çöp ayıklayan, çöp toplayan kızlara verilmesini de (Tekin, 2012: 22) yine bu duruma örnek olarak gösterebiliriz.

“Bir beze Çiçektepe’nin dilekleri yazıldı. Güllü Baba önde Çiçektepe’nin kadını erkeği arkada grev yerine ziyarete varıldı. Evlerden toplanan bulgur, un, mercimek grevci işçilere verildi. Güllü Baba, çadırın önünde okuduğu duadan sonra, "Grevinizin başı sonu aydınlık," diyerek grevin kaderini okudu. Başına toplanan işçilerin rüyalarını yordu. Çöp Yolu’nun geleceğinden haberler verdi. Tükettiği nefese, güce karşılık getirdikleri bezin grev yerinin sağ köşesine asılmasını istedi. Çiçektepelilerin dilek bezleri grev yerinin sağ köşesine asıldı.” (Tekin, 2012: 42)

Akü İşçilerinin İplikçi Kızlarla Evlenme Âdeti

Çiçektepe’de değişen koşulların evlenme âdetlerinde ve toplumsal rollerde de değişiklikler yaratmış olduğunu görüyoruz.

“Akü fabrikasında iki-üç yıl çalışan erkeklerin kanına kurşun işler, kanı kurşunlu yiğit iktidarsızlığa düşer, evlenip Çöp Yolu’na çıkamazdı. Bu işçilere bir tek sarım soluk iplik işçisi kızlar varırdı. Çöp Yolu’ndaki âdetlerden biriydi bu.” (Tekin, 2012: 44)

“Fabrikaların kapısında toplaşan Çiçektepeliler kızlara nişanlanıp nişanlanmayacakları, kadınlara doğurup doğurmayacakları soruldu. Nişanlanmayacak ve doğurmayacaklar seçilip işe alındı. Fabrikalarda iş bulmak umuduyla nişan atanlar karnında yuvarlanan bebeklerini aldırarak için ebeye koşanlar çıktı. Kadınların ayaklarınının Çöp Yolu’na bağlanmasıyla Birlik Çiçektepe yaşlılara ve erkeklere kaldı.” (Tekin, 2012: 138)

Örneklediğimiz kısımlarda kadının sosyal hayatta rolünün ve önceliklerinin değiştiğini görmekteyiz. Kadın evlenip çocuk doğurup, evinin işinden sorumlu olan kişi olmaktan çıkıp kentlileşmeye başlamıştır.

Kapı Değişirme Âdeti

Konducuların şehre uyum sağlama çabası olarak gösterebileceğimiz yeni âdetlerden biri de "kapı değişirme"dir. "Ertesi günden başlayarak da Çiçektepe'de herkes kapısını yenilemeye başladı. Birkaç gün içinde Çiçektepe'de kamyonla kapı satan birtakım insanlar türedi. Şehrin eski konaklarının, orda burda yıkılan büyük taş binaların aslanlı, pirinç tokmaklı dış kapıları, renkli, buzlu camlı banyo ve oda kapıları kamyonlara binip Çiçektepe'ye geldi. Herkes kondusuna kabartmalı, renkli camlı kapı beğendi. Çiçektepe kondularının kapıları söküldü. Çiçektepe tarihlik bir görüntüye büründü. Sokaklar süs ve ihtişam içinde kaldı. Kondular '92/1', '117' diye sırasını şaşırılmış numaralar aldı." (Tekin, 2012: 53)

Çöp Bakkal ve Naylon Mustafa'nın eski kapılarının yerine, aslan başı kabartması olan kapılar takmasının üstüne, onlara özenenlerle bu durum Çiçektepe'de bir âdete dönüşür. Gecekondulara eski konakların, taş binaların aslanlı, pirinç tokmaklı dış kapılarının takılması gecekondü mahallesinin İstanbul'un tarihi dokusuyla bütünleşme çabası olarak görülebilir. Kapı numaralarının düzensiz bir şekilde ilerlemesi ise şehre eklemlenmedeki uyumsuzluğu vurgular nitelikte karşımıza çıkar.

Çiçektepe'deki caminin babasına uzak olduğunu söyleyen Çöp muhtar, kondusunun önüne babası için pirinç tokmaklı kapısı olan bir cami yaptırır. Bunun üstüne diğer Çiçektepeliler de kondularının önlerine babaları için kondu camiler yaptırmaya başlarlar. Kısa sürede Çiçektepe'deki kondu cami sayısı yediye yükselir. (Tekin, 2012: 54)

Çiçektepe'de kapı değişirme âdetinden sonra ortaya çıkan bir başka âdet buzdolabıyla başlayan eşya yarışırma âdetidir. Çöp Muhtar'ın buzdolabı almasından sonra Albay da buzdolabı alır. Ardından diğer konducular da evlerine buzdolabı almaya başlar. (Tekin, 2012: 125-126) Daha sonra bu durum Çiçektepe'de kapı değişirme, cami yapmada olduğu gibi (Tekin, 2012: 54) yeni bir yarışa dönüşür. Tüm bunlar ortak bir bilinçle hareket ettiklerinin, şartlara göre şekillendiklerinin ve şehrin ötekileştirdiği bireyler olarak şehre uyum sağlamaya çalıştıklarının bir başka göstergesidir.

Zar ve İskambil Taşıma Âdeti

Çiçektepe'de Kumarcı Lado ile kahvehane ve kumar adeta bir tutkuya dönüşür. Lado ile birlikte yeni oyunlar türer. Kadınlar kumara önce tepki koysalar da kumar sonrasında kadınlar arasında da yaygınlaşır. Kumar yüzünden kadınlar ve erkeklerin toplu kavgaları, çocukların kahvehane basmaları Çiçektepe'de günlük olaylar haline gelir. Tüm bunlardan dolayı oyuna oturacak erkeklerin ön konuşmaları "Kumara saygı" törenlerine dönüşür ve kumarcılar arasında şifreli bir dil gelişir. (Tekin, 2012: 120) Çiçektepe'de kumarın hanelerde yaygınlaşmasından sonra ortaya çıkan âdetlerden biri de konducuların kimlik yerine zar ve iskambil taşıması âdetidir. (Tekin, 2012: 121)

Ayrıca Lado isimli karakterin hikâyesinin anlatıldığı bölümün başına yazar "Lado'nun maceraları çöp bayırlarında sözlü kondu edebiyatının en iyi örnekleri olarak kaldı." (Tekin, 2012: 114) satırlarını yazarak konducuların sadece âdetlerle değil sözlü ürünlerle de bir kültür ortaya koyduğunu belirtmiştir.

Karşılama ve Uğurlama Âdetleri

Türk kültüründe önemli bir yeri olan karşılama ve uğurlama âdetleri Çiçektepe'nin iki mahalleye bölünmesinden sonra iki mahalle arasındaki her gidiş gelişte tekrarlanan bir duruma dönüşmüştür.

"Çiçektepe, Vakıf Çiçektepe ve Birlik Çiçektepe olarak ikiye ayrıldı. Çiçektepelilerin aynı anda iki mahallede birden oturmaya kalkışmaları çocukları çok yordu...Vakıf Çiçektepe ve Birlik

Çiçektepe arasında mekik dokuyan insanları gözyaşlarıyla uğurlamak, kucaklayarak karşılamak âdet haline geldi." (Tekin, 2012: 137)

Sonuç

Sanayileşmeyle beraber artan iş imkânları, eğitim, sağlık gibi hizmetler insanlar için şehirleri cazip hale getirmiş; köylerden kente göçü artırmıştır. Köy nüfusu azalırken şehirlerdeki nüfusu artırmıştır. Köylerinden çıkıp şehirlere yerleşen insanlar beraberlerinde kültürlerini şehirlere taşımıştır.

Köylerden kentlere göçün doğurduğu yaşam alanları olan gecekondü mahallelerinden birinin hikayesinin anlatıldığı Berci Kristin Çöp Masalları'nda incelememizin esas noktasını roman gibi modern bir anlatı türünde gecekondü sakinlerinin şehre uyum sağlama çabaları, geçmişten getirdikleriyle kentte karşılaştıklarını sentezleme süreçleri ve bu süreç içerisinde ortaya koydukları âdetler oluşturmuştur.

Latife Tekin göçün zorluklarını deneyimlemiş kendini gecekondü kültürüne yakın gören bir birey olarak gecekondülünün arada kalmışlığını ve problemlerini eser içerisinde dramatize etmeden kültürel ürünler üstünden ve bu ürünlerde ortaya çıkan değişimlerle vermiştir.

Yazar, "Çiçektepe Sanayi, konduların âdetlerini ve türkülerini yeniledi." (Tekin, 2012: 92) örneğinde olduğu gibi değişen yaşam şartlarının insanın kültür dairesini de değiştirdiğini eserin birçok yerinde vurgulamıştır.

Tekin'in eser içerisinde verdiği bazı âdetlerin geleneksel kültürden âdetleri ya da inanışları çağrıştırmaları; gecekondü sakinlerinin belleksiz olmadıklarını gösterirken, bazı âdetler şartlar doğrultusunda şekillenmiş, yeni, kendisine hastır. Bu durum gecekondü sakinlerinin ne tamamen geldikleri geleneğe bağlı kaldıklarını ne de gelenekten sıyrıldıklarını göstermektedir.

Evrin Ölçer Özünel bu arada kalmışlığı eşik olarak tanımlar "Söz konusu eşik geleneksel ile modern arasında köyle kent arasındaki eşiktir." (Özünel, 2015:252)

Diyebiliriz ki Berci Kristin Çöp Masalları sakinleri de bu eşikte duran bir ekiptir. Eser içerisinde akü işçilerinin iplikçi kızlarla evlenme âdetleri, minare tutma, çatı tutma, grev çadırı satma, kapı yenileme ve ses bekleme âdetleri, kumarın yaygınlaşmasından sonra konducuların kimlik yerine iskambil ve zar taşımaları âdet edinmeleri, değişen şartlar çerçevesinde ortaya konan yeni âdetlerdir.

Köyde yazıda yaylayan, gece dışarıda kalan koyunları sağmaya giden kızlara verilen 'Berci kız' lakabının kentte değiştirilerek Çiçektepe'de çöp ayıklayan çöp toplayan kızlara verilmesi (Tekin, 2012: 22), yine Anadolu'da dilek ağaçlarına asılan dilek bezlerinin gecekondü sakinlerince grev çadırlarına asılan dilek bezlerine dönüşmesi eskiden getirdikleri uygulamaların yeni yaşam alanında farklı bir formda kendine yer edinme çabasıdır diyebiliriz.

Metin de ortaya konan tüm bu âdetler kültürün dinamizmini, mekâna ve şartlara bağlı yeni kültürel ürünlerin ortaya koyulabileceğini ya da mevcut olanların değişebileceğini göstermektedir.

Özetlemek gerekirse Alan Dundes'in yaptığı "Her topluluğun kendi folkloru vardır" yorumlamasından yola çıkılarak okunan Berci Kristin Çöp Masalları, kurgusal bir metin içerisinde yeni yaşam alanında topluluk halinde yaşayan insanların yeni bir kültür ortaya koyuşunun hikâyesini anlatır.

Kaynakça

- Artun, Erman (2009). *Türk Halk Bilimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Dundes, Alan (2006). "Halk Kimdir?", Çev. Metin Ekici, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I*, Geleneksel Yayınları, Ankara.
- Dundes, Alan (2010). "Folklor Nedir?", Çev. Gülay Aydın, *Halkbiliminde Kuram ve Yaklaşımlar II*, Geleneksel Yayınları, Ankara.
- Ekici, Metin (2008). *Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme*, Milli Folklor, Ankara Sayı 80, s33-38.

- Ersoy, Ruhi (2006). *Şehirleşme – Halk Kültürü İnkileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 20, s233-238.
- Oğuz, Öcal (2001). *Kentlerin Oluşumu ve Gelişimi Sürecinde Türk Halkbilimi*, Milli Folklor, Ankara Sayı 52, s46-49.
- Özer, Pelin (2015). *Latife Tekin Kitabı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özünel, Evrim Ö. (2015). *Eşiktekiler Gecekondü Folklorunda İnsan-Zaman- Mekân*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Tekin, Latife (2012). *Berci Kristin Çöp Masalları*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Extended English Abstract

Rapid depopulation of rural areas caused overpopulation in urban areas. This led to cultural changes and made it inevitably necessary to define the new folk and folklore by the folklorists. The fact that Alan Dundes defines the public as "any group of people whatsoever who share at least one common factor" has enabled the folklorists to examine the cultural products that have emerged in cities as a result of the developments and changes in regard to migration and urbanization.

Latife Tekin, one of the prominent authors in Turkish literature after 1980, published her second book called *Berji Kristin: Tales from the Garbage Hills* in 1984. The book is a story of a slum. The compliance processes of the slum dwellers and the struggle with such issues as the wind, unemployment, and poverty have been narrated through the cultural products. Based on Alan Dundes' perspective from the articles called 'Who are the folk?' and 'What is folklore?', the novel has adopted the point of view that "each group has its own folklore," and some distinctive traditions that squatters call their own have been determined in the novel. The emergence of the traditions due to the fact that the slum dwellers cannot transform into urbanites and yet cannot remain provincial either establishes the primary topic of the present article.

Alan Dundes in his article 'Who are the folk?' defines the folk as "any group of people whatsoever who share at least one common factor." "It does not matter what the linking factor is- it could be a common occupation, language, or religion- but what is important is that a group formed for whatever reason will have some traditions which it calls its own" (Dundes, 2006, pp. 19-21).

Furthermore, Alan Dundes in his articles 'What is folklore?' states that each group has its own folklore, and "if the group was composed of lumberjacks or railroadmen, then the folklore would be lumberjack or railroadman folklore" (Dundes, 2010, p. 17).

Dundes' perspective saves the folklore research that has long been trapped in rural studies and brings about a new definition like "urban folklore." The idea that people living in a community can produce folklore materials based on their living conditions has expanded the scope of folklore research. Thus, contemporary folklorists have tended to focus on urbanization and the culture created in urban areas and begun to examine the different kinds of groups and their emerging culture. One of these study areas has been the slum neighborhood that a migration from rural to urban gave birth to. Özünel in the covering letter of her book called *Eşiktekiler Gecekondü Folklorunda İnsan-Zaman-Mekân* (suggested translation: A dilemma: Man-Time-Space in Slum Folklore), which is a fieldwork in Yükseltepe and Başpınar neighborhoods in Ankara highlights that the life of the slum deserves a folklore examination.

On the basis of these observations, we also examine the traditions in Latife Tekin's novel *Berji Kristin: Tales from the Garbage Hills* where she tells the story of a slum. The novel tells the story of a shanty that was built outside of the city overnight where the garbage was piled. The people in this slum called Çiçektepe struggle with the wind, unemployment, and poverty throughout the novel. This struggle gives birth to new traditions among which are as follows:

The wind is one of greatest challenges that the slum dwellers face. The struggle with the wind shows its face from the first pages of the novel. The wind blows off the roofs of the houses along with the cradles of the babies. This troubled situation with nature brought forth such new traditions as locking up the windward and stoning the wind as well as holding the roof and the minaret.

Another tradition that is shaped within the existing conditions is "torchlight procession." The torchlight procession in our traditions, which is adopted for celebration purposes on national holidays and special occasions, originates from the infrastructure problem in Çiçektepe. The women setting up the torchlight procession in order to go to the toilet together at night establish this tradition.

Along with the factories, new concepts such as strike and trade union come into the squatters' lives. Selling strike tent and the rituals of the battery workers marrying the spinner girls have taken their place in the lives of squatters along with these new concepts.

Upon the replacement of the old doors with the ornamental doors of the old mansions by the characters nicknamed Garbage Grocer and Nylon Mustafa in the novel, the admirers turn it into a tradition to change the doors in Çiçektepe.

One of the traditions that come into existence after the gambling spreading in Çiçektepe is carrying dice and playing cards instead of identity cards.

It is noteworthy that the reception and farewell ceremonies, which take up an important place in the Turkish culture, are repeated between the two neighborhoods, which becomes a tradition after the separation of Çiçektepe into two neighborhoods, as well as giving out halva for the sake of those who find a job and paying a visit for congratulations.

The name "Berji girl" that was given to the girls who were milking the sheep outside of the village at night has changed in the city and now given to the girls who collect garbage in Çiçektepe. The clothes hanging on wishing trees In Anatolia turn into to be the clothes hanging on strike tents in the slums.

These kinds of traditions that we have exemplified above have been created within the setting of the novel and shaped in accordance with the conditions that we can not observe elsewhere. It is possible to state that these are traditions that have come along with the past lives yet have been subjected to a change as well as being unique. All these traditions mentioned in the novel manifest the cultural dynamism, the fact that new cultural products that are space and condition -dependent can be introduced, or that the existing ones can change.

As an individual who has experienced the difficulties of migration and felt close to slum culture, Latife Tekin narrates the dilemma and problems of the slum in the novel through cultural products and changes in these products without dramatizing the case.

To sum up, departing from the interpretation of "each group has its own folklore" by Alan Dundes while reading *Berji Kristin: Tales from the Garbage Hills*, we see in a fictional text that people living in a community in the new living space bring out a new culture.